

Η αρχή της υποστάσεως του προσώπου: βάση της θεολογικής ηθικής

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

Η Χριστιανική προσέγγιση των ζητημάτων της Βιοηθικής έχει υπερβατικό χαρακτήρα ως προς την ανθρώπινη φύση. Ο άνθρωπος ως δημιούργημα

του Θεού δεν είναι αυθύπαρκτος. Έχει κατά τον Άγιο Μάξιμο τον Ομολογητή «το είναι δεδανεισμένον»¹⁷³. Ο κτιστός κατ' εικόνα Θεού άνθρωπος δημιουργήθηκε για την κατ' ομοίωση ζωή. Ο Θεός αποτελεί το πρότυπο της κοινωνίας με αγαπητική σχέση, το οποίο αν επιλέξει ο άνθρωπος μπορεί να υπερβεί την ανθρώπινη φθαρτή φύση του.

Ο τρόπος όμως με τον οποίο ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται την ύπαρξη του Θεού προσδιορίζει τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει τη ζωή του. Για το λόγο αυτό θα επιχειρήσουμε να καταγράψουμε τον τρόπο πρόσληψης του Θεού στην Ορθοδοξία και τη Δυτική Εκκλησία. Στόχος δεν είναι να καταδείξουμε μια οποιαδήποτε αντιπαράθεση αλλά να καταθέσουμε τις αντιλήψεις εκείνες οι οποίες αποτέλεσαν τη βάση πάνω στην οποία η επικέντρωση προς το νοήμων εγώ του Δυτικού κόσμου οδήγησε στην εγκοσμιότητα και την ανάδειξη του δικαιώματος του θανάτου.

Θεός - Είναι

Ο λόγος περί γνώσης του Θεού από τον άνθρωπο θα μπορούσε να διακριθεί σε τρία επίπεδα.

Πρώτον, ο Θεός είναι, υπάρχει. Η ύπαρξή του είναι ο τρόπος με τον οποίο καταφάσκει την ίδια του την ύπαρξη αποκλείοντας την ανυπαρξία του.

Δεύτερος τρόπος με τον οποίο αναφερόμαστε στον Θεό είναι το τι είναι, η θεϊκή Του ουσία. Ο Θεός είναι ο Ων. Το αμετάβλητο, μη δημιουργημένο, προαιώνιο ον διάφορο του δημιουργήματος. Ο Θεός είναι άγνωστος ως προς την ουσία Του στον άνθρωπο αλλά αντιληπτός στο δημιούργημά Του μέσα από τις ενέργειές Του.

Τέλος, ο τρόπος με τον οποίο ο Θεός επέλεξε να υπάρχει. Το διακεκριμένο τρόπο ύπαρξης του Θεού υποστασιάζοντας στα τρία Πρόσωπα της Αγίας Τριάδας, θα προσπαθήσουμε να καταγράψουμε στο υποκεφάλαιο που ακολουθεί.

Υποστάσεις - Πρόσωπα

Σύμφωνα με το δόγμα της Αγίας Τριάδας, ο Θεός φανερώνεται στον άνθρωπο ως προσωπική ύπαρξη η οποία συγκεφαλαιώνει την πληρότητα της υπάρξεως Του. Ο Θεός είναι ύπαρξη προσωπική η οποία υποστασιάζει ελεύθερα και αγαπητικά. Ο τρόπος με τον οποίο ο Θεός ταυτίζεται με την κοινωνία και ενότητα των θείων Προσώπων έγκειται στο γεγονός της οντολογικής Του ελευθερίας. Ο υποστατικός ¹⁷⁴ τρόπος ύπαρξης δεν είναι ιδιότητα της ουσίας του Θεού. Η Τριαδική ζωή δεν παράγεται αυτόματα ως φυσική συνέπεια. Παράγεται δι' ενός προσώπου, του Πατρός, από τον οποίο αντλούν τις υποστάσεις τα άλλα δύο Πρόσωπα, ο Υιός και

το Πνεύμα. Δεν είναι η θεϊκή φύση η οποία υπαγορεύει συγκεκριμένο τρόπο ύπαρξης αλλά αυτός συντελείται εν ελευθερία. Ο Πατήρ είναι αυτός που θέλει. Είναι ο θελητής¹⁷⁵ τόσο της ύπαρξης όσο και των Προσώπων. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι όταν κάνουμε λόγο για τον ένα Θεό συνυπονοούμε και τα Πρόσωπα.

Η ουσία δεν προηγείται των Προσώπων διότι υπάρχει μέσα από την αιτία¹⁷⁶ της θέλησης του Πατρός. Ταυτόχρονα, δεν προηγούνται οι Υποστάσεις της ουσίας διότι δεν υπάρχουν πρόσωπα χωρίς ουσία. Τα Πρόσωπα διαφοροποιούνται όχι ως προς την ουσία τους αλλά ως προς την αιτιότητα. Ο Μέγας Βασίλειος σημειώνει: «Οὐ γάρ ἔξαρκεῖ διαφορὰς προσώπων ἀπαριθμήσασθαι, ἀλλὰ χρή ἕκαστον πρόσωπον ἓν ὑποστάσει ἀληθινῇ ὑπάρχον ὁμολογεῖν»¹⁷⁷. Με αυτή τη διαπίστωση διακρίνει την ουσία από την υπόσταση και καθιστά την τελευταία προϋπόθεση της ουσίας. Τα Πρόσωπα δεν ταυτίζονται με την ουσία.

Σημειώσεις

173 Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής, «Εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ Πάτερ ἡμῶν, πρὸς ἓνα φιλόχριστον (872), στο διαδικτυακό τόπο: <http://greekdownloads.files.wordpress.com/2013/01/agios-ma3imos-omologhths-pg-90-540.pdf>, ημερομηνία ανάκτησης: 10/9/2014.

174 Σ. Γιαγκάζογλου, «Το Ορθόδοξο ἦθος», στο Κ. Αγόρας, Στ. Γιαγκάζογλου, π.Ν. Λουδοβίκος, Στ. Φωτίου, Πίστη και Βίωμα της Ορθοδοξίας, τόμος Α', Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2012, σελ. 255.

175 Σ. Γιαγκάζογλου, «Ουσία, υποστάσεις, προσωπικές ενέργειες: Η διδασκαλία του αγίου Γρηγορίου Παλαμά για τις άκτιστες ενέργειες», Σύναξη 37, 1991, 74.

176 Σ. Γιαγκάζογλου, «Πρόσωπο και ετερότητα: Δοκίμιο για μία θεολογία της ετερότητας», στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.pi-schools.gr/lessons/religious/analekta/80.pdf>, ημερομηνία ανάκτησης: 15/3/2014.

177 Γ. Μαρτζέλλου, «Θεολογία, φιλοσοφία και επιστήμη κατά τους Τρεις Ιεράρχες», στο διαδικτυακό τόπο: www.auth.gr/sites/default/files/panhgyrikos_3_ierarxes.doc, ημερομηνία ανάκτησης: 10/5/2014.

Παρατήρηση: η ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ συνεχίζει τη δημοσίευση με τη μορφή σειράς άρθρων της μελέτης «ΠΑΡΗΓΟΡΗΤΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΑΣΘΕΝΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ - ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΗΘΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ: ΜΙΑ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ» της ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΚΑΤΣΑΟΥΝΗ. Πρόκειται για αναθεωρημένη έκδοση του κειμένου που κατατέθηκε ως διπλωματική εργασία στη Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου με επιβλέποντα καθηγητή τον Νικόλαο Κόϊο.
